

STEPHEN FRY

ODÜSSZEIA

STEPHEN FRY

ODÜSSZEIA

EGY HŐS HAZATALÁL

KOSSUTH KIADÓ

A fordítás alapja:

Odyssey by Stephen Fry

Penguin Michael Joseph, Penguin Random House UK, London

First published 2024

Fordította

Kisantal Tamás

Borító

Jon Kennedy (PRH UK)

ISBN 978-963-636-552-3

Minden jog fenntartva

Copyright © Stephen Fry, 2024

Hungarian edition © Kossuth Kiadó, 2025

Hungarian translation © Kisantal Tamás, 2025

Felelős kiadó Pappas Georgios,

a Kossuth Kiadó Zrt. elnök-vezérigazgatója

A kiadó az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók

és Könyvterjesztők Egyesülésének a tagja

Szerkesztő Nádori Attila

Műszaki vezető Papp Miklós

Nyomdai előkészítés Csermák Annamária

Korrektor Török Mária

www.kossuth.hu / kiado@kossuth.hu

Készült a Gyomai Kner Nyomda Zrt.-ben, 2025-ben

A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja

Felelős vezető: Balla László vezérigazgató

www.gyomaikner.hu

Στους Έλληνες, αρχαίους και σύγχρονους.
Az ókori és a kortárs görögöknek.

„megérkezett a tengerész
és a vadász hazatalált”

Robert Louis Stevenson: „Requiem”
(*Kosztolányi Dezső fordítása*)

TARTALOMJEGYZÉK

<i>Térképek</i>	11
<i>Ithaka</i>	15
Bevezetés.....	21
Viharok.....	27
Karthágó.....	57
Az emberek királya.....	71
Anya és fia.....	81
Kalüpszó szigetén.....	119
Az elátkozott gyermek.....	135
A bálvány.....	165
Odüsszeusz, „aki oly sok bánattal találkozott”.....	179
Kirké.....	215
Ithakában.....	257
Újabb kalandok.....	325
Függelék.....	341
A történet szereplői.....	349
A legfőbb görög istenek es római megfelelőik.....	370
Köszönetnyilvánítás.....	371
A képek forrásai.....	373
Név- és tárgymutató.....	375

KONSZTANDÍNOSZ KAVÁFISZ:

ITHAKA

Ha majd elindulsz Ithaka felé,
válaszd hozzá a leghosszabb utat,
mely csupa kaland és felfedezés.
A Küklopszoktól és Laisztrügonoktól
s a haragvó Poszeidóntól ne félj.
Nem kell magad védened ellenök,
ha gondolatod tiszta és egyetlen
izgalom fűti tested s lelkedet.
A Laisztrügonokkal, Küklopszokkal, a bős
Poszeidónnal sosem találkozol,
hacsak lelkedben nem hordozod őket,
hacsak lelked nem áll velük utadba.

Válaszd hozzá a leghosszabb utat.
Legyen minél több nyári hajnalod,
mikor – mily hálás örömmel! – először
szállhatsz ki sose-látott kikötőkben.
Állj meg a föníciai pultok előtt,
válogass a jó portékák között,
é bent, gyöngyházat, borostyánt, korallt
és mindennemű édes illatot,
minél többet az édes illatokból.

Járj be minél több egyiptomi várost,
s tanulj tudósaiktól szüntelen.

Csak minden gondolatod Ithaka legyen;
végső célod, hogy egyszer oda juss,
de ne siess az úttal semmiképp.
Inkább legyen hosszú, minél hosszabb az út,
hogy évekkel rakva szállj ki a szigeten,
az út aratásával gazdagon,
s ne várd, hogy Ithaka majd gazdagon fogad.

Neki köszönd a szép utazást,
mit nélküle sosem tehetél volna meg,
hát mi mást várhatnál még Ithakától?

Nem csaphat be Ithaka, ha szegény is:
a szerzett tudásból s tapasztalatból
már is megtudhattad, mit jelent Ithaka!

(Somlyó György fordítása)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΊΝΟΣ ΚΑΒΆΦΗΣ:

ΙΘΆΚΗ

Σα βγεις στον πηγαιμό για την Ιθάκη,
να εύχεσαι νάναι μακρύς ο δρόμος,
γεμάτος περιπέτειες, γεμάτος γνώσεις.
Τους Λαιστρυγόνας και τους Κύκλωπας,
τον θυμωμένο Ποσειδώνα μη φοβάσαι,
τέτοια στον δρόμο σου ποτέ σου δεν θα βρεις,
αν μόν' η σκέψις σου υψηλή, αν εκλεκτή
συγκίνησις το πνεύμα και το σώμα σου αγγίζει.
Τους Λαιστρυγόνας και τους Κύκλωπας,
τον άγριο Ποσειδώνα δεν θα συναντήσεις,
αν δεν τους κουβανείς μες στην ψυχή σου,
αν η ψυχή σου δεν τους στήνει εμπρός σου.

Να εύχεσαι νάναι μακρύς ο δρόμος.
Πολλά τα καλοκαιρινά πρωιά να είναι
που με τι ευχαρίστησι, με τι χαρά
θα μπαίνεις σε λιμένας πρωτοειδωμένους
να σταματήσεις σ' εμπορεία Φοινικικά,
και τες καλές πραγμάτειες ν' αποκτήσεις,
σεντέφια και κοράλλια, κεχριμπάρια κ' έβενους,
και ηδονικά μυρωδικά κάθε λογής,
όσο μπορείς πιο άφθονα ηδονικά μυρωδικά.

σε πόλεις Αιγυπτιακές πολλές να πας,
να μάθεις και να μάθεις απ' τους σπουδασμένους.

Πάντα στον νου σου νάχεις την Ιθάκη.
Το φθάσιμον εκεί είν' ο προορισμός σου.
Αλλά μη βιάζεις το ταξίδι διόλου.
Καλλίτερα χρόνια πολλά να διαρκέσει·
και γέρος πια ν' αράξεις στο νησί,
πλούσιος με όσα κέρδισες στον δρόμο,
μη προσδοκώντας πλούτη να σε δώσει η Ιθάκη.

Η Ιθάκη σ' έδωσε τ' ωραίο ταξίδι.
Χωρίς αυτήν δεν θάβγαινες στον δρόμο.
Άλλα δεν έχει να σε δώσει πια.

Κι αν πτωχική την βρεις, η Ιθάκη δεν σε γέλασε.
Έτσι σοφός που έγινες, με τόση πείρα,
ήδη θα το κατάλαβες η Ιθάκες τι σημαίνουν.

BEVEZETÉS

Üdvözöllek, Olvasó, az *Odüsszeia* világában! E kötet a görög mítoszokat újramesélő sorozatom negyedik darabja. Biztosíthatlak azonban, hogy nem szükséges az előző hármat – a *Mitoszt*, a *Héroszokat* és a *Trójtát* – ismerned, ezek nélkül is megértheted és élvezheted ezt a könyvet. Persze azért remélem, hogy kezedbe veszed majd őket, vagy már meg is tetted, ám Odüsszeusz története a kifejezés minden értelmében véve egyedülálló.

Mindezzel együtt is érdemes kicsit bejárni a pályát, mielőtt elkezdődik a verseny. Hogy valamelyest megismerjük a világot, ahová belépünk, a legjobb lesz, ha az emberiség három „korszakával” kezdjük, amelyekről a sorozat első három kötete is szólt.

AZ ISTENEK KORA

A *Mitosz* című könyv első része az istenek születését és felemelkedését mutatta be. Miután erőszakkal legyőzték elődeiket, tizenkét főisten foglalta el az Olümposz hegyét, hogy uralkodjanak a világon, illetve az egyes alakokhoz tartozó szférákon. Királyuk Zeusz volt, az égi atya. (Könyvem végén, a szereplők jegyzékében megtalálható a fontosabb istenek listája, valamint tulajdonságaik és feladatköreik leírása.)

Kezdetben a szent hegy alatt eleterülő birodalmat csak állatok, szörnyetegek, nimfák és különféle alistenségek népesítették be. Idővel aztán Zeusz és barátja, Prométheusz, a titán létrehozott *miniket*, az emberi fajt, akik nemsokára be is népesítették a világot.

Zeusz és a legtöbb olümposzi az emberi ügyletekbe is óhatatlanul belebonyolódott, leggyakrabban büntetéssel sújtva az elbizakodott *hübriszt*, és legalább ilyen sokszor előfordult, hogy egészen testi kapcsolatot létesítettek az általuk vonzónak ítélt halandókkal.

A HÉROSZOK KORA

A halhatatlan és halandó szülők liezonjaiból számos félisteni hérosz született, olyan remek hősök, mint például Perszeusz, Héraklész vagy Iaszón. Ezek a bátor és gyakorta igen bonyodalmas figurák voltak a második kötet, a *Héroszok* főszereplői. Ők leginkább arról híresek, hogy felkutatták az emberiséget fenyegető és megfélemlítő szörnyeket, és megvívtak velük. E teremtmények legyőzésével a világ biztonságosabb és otthonosabb hely lett a számunkra, így létrejöhettek az első városok és kikötők, az emberek kereskedni kezdtek, és a mezőgazdaság is kialakult.

Telt-múlt az idő, és a civilizáció egyre csak gyarapodott, az istenekkel való kapcsolat pedig lassan változni kezdett. Az emberek továbbra is engedelmesen imádkoztak ugyan az olümposziakhoz, és áldozatot is mutattak be nekik, ám egyre több időt és érdeklődést fordítottak saját ügyeikre. Időnként még az istenek is megjelentek, de egyre kevésbé (vagy egyre kelletlenebbül) keveredtek az emberek közé – és már testi kapcsolatba sem túl szívesen bocsátkoztak velük. Az emberiség szemmel láthatólag mindinkább magával volt elfoglalva, csak saját céljainak elérésével törődött.

AZ EMBER KORA

Habár az istenek tettei idézték elő a trójai háborút, és számos alkalommal bele is avatkoztak, alapvetően mégis halandó férfiak és nők harcoltak benne, szenvedtek tőle, és vészelték át (vagy haltak meg benne). Számos fontos szereplőjéről – például Akhilleuszról, Helenéről, Odüsszeuszról vagy Aineiaszról – elmondható, hogy felmenőiknek hála isteni vér is csörgedezett az ereikben, bizonyos istenek pedig kétségkívül szenvedélyesen vetették bele magukat a csatározásba. Mindezzel együtt azonban a trójai háború az emberek ügye volt.

Most el is érkeztünk oda, ahol ez a történetünk elindul: vége a háborúnak, és sóvárogva vágyik haza az egész görög sereg, minden király, minden herceg és minden hadvezér.

Itt kezdődik az *Odüsszeia*. Mélységesen emberi história, habár azért istenekkel és szörnyekkel is lehet majd találkozni benne. Zeusz után a három istennő, Héra, Aphrodité és Pallasz Athéné kap majd fontos szerepet – na és persze az istenek hírnöke, Hermész is. Oka van annak, hogy ennyire belebonyolódnak, ez pedig ahhoz az epizódhoz kötődik, amely az egész trójai háborút és az utána bekövetkező eseményeket előidézte. Ismerjük meg hát (újra) ezt a történetet!

PARISZ ÍTÉLETE

Egy nevezetes napon az Ida-hegyen, nem messze Trója városától, Hermész egy Parisz nevű ifjú pásztort vezetett a három istennő, Héra, Athéné és Aphrodité elé. Arra a feladatra kérték a fiatalembert, hogy döntse el, ki a legszebb közülük, és adja neki a jutalmul kitű-

zött aranyalmát. Parisz a szerelem istennőjét, Aphroditét választotta, aki cserébe a leggyönyörűbb halandó nőt, Helenét ígérte neki. A két másik vetélytárs sértetten, magában pufogva füstté vált.

Aphrodité megtartotta szavát, és a segítségével Parisznak sikerült spártai otthonából megszöktetnie és a tengeren át Trójába vinnie a szépasszonyt.

Helené felszarvazott, feldühített és megalázott, férje, Menelaosz bátyjával, Agamemnón műkénéi királlyal együtt a görög szárazföld és szigetvilág minden sarkából hatalmas inváziós haderőt trombitált össze, hogy visszaszerezzék Helenét és megtépázott becsületüket. Az akháj, danaosz, hellén és argoszi flotta – nevezzük őket egyszerűen görögöknek, habár akkoriban Görögország még nem létezett – keletre hajózott, és tíz kegyetlen, vériszamos esztendőn keresztül ostromolta Tróját.

Aphrodité persze Trója oldalán állt, akárcsak szeretője, Arész háborúisten, valamint Artemisz és Apollón, az íjász isteni ikerpár. Athéné és Héra a görögök ügyét támogatta, mivel, legalábbis szerintük, Parisz durván visszaütötte őket. Zeust leginkább aggodalommal töltötte el az egész ügy, és igyekezett valamiféle semleges álláspontot felvenni.

A FALÓ

A tíz évig tartó patthelyzetet végül az a férfiú oldotta meg, akit a nagy görög harcosok között is a legagyafúrta és legleleményesebb hősként ismertek: az ithakai Odüsszeusz (később, latin néven Ulixesként, ritkábban Ulisses/Ulysses névalakban is emlegetik) fejében elképesztő terv fogant meg.

Az egyik reggel a trójaiak bástyáikról lenézve meglepetten látták, hogy eltűnt az ostromló görög sereg, hűlt helye az összes hajónak, de még egy sátrat sem látni sehol. Csupán egy furcsa valami van odakint, az ílioni síkon, méghozzá egy hatalmas faló. Az ujjongó trójaiak meg voltak róla győződve, hogy most már övük a diadal, a görögök pedig szedték a sátorfájukat, és kiengesztelő ajándékként hagyták ott ezt a hatalmas tárgyat. Azonmód be is vontatták a városba. Éjszaka aztán kinyílt a ló hasán lévő rejtett csapóajtó, és egy osztagnyi görög harcos mászott elő belőle. A főkapuhoz osontak, hogy beengedjék a hadsereget, akik gyorsan kardélre hányták a trójaiakat, és lángokba borították a várost.

Véget ért hát a háború. A trójaiak otthona füstölgő hamuvá lett, a görögöket pedig várta a saját otthonuk.